

Tom Reiss este autorul bestsellerului internațional *Orientalistul*. Articolele sale având ca temă biografiile diverselor personalități au fost publicate în *The New Yorker*, *New York Times* și nu numai. Apărută în 2012, *Dumas. Contele negru. Glorie, revoluție, trădare. Povestea adevăratului Monte-Cristo* a câștigat, anul următor, Premiul Pulitzer pentru Biografie și Autobiografie și Premiul PEN/Jacqueline Bograd Weld pentru Biografie. Trăiește împreună cu soția și cele două fiice la New York.

TOM REISS

DUMAS
CONTELE NEGRU

GLORIE, REVOLUȚIE, TRĂDARE
POVESTEA ADEVĂRATULUI
MONTE-CRISTO

Traducere din limba engleză

GABRIEL STOIAN

LITERA

București
2020

The Black Count
Glory, Revolution, Betrayal and the
Real Count of Monte Cristo
Tom Reiss

Copyright © 2012 Tom Reiss
Ediție publicată prin înțelegere cu
Crown Publishers, un imprint al Crown
Publishing Group, o divizie a Random
House, Inc.

Carte Pentru Toți este parte
a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4,
București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777

Dumas. Conteii negru.
Glorie, revoluție, trădare.
Povestea adevăratului Monte-Cristo
Tom Reiss

Copyright © 2020 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Mariana Mitroi,
Georgiana Harghel
Corector: Georgiana Enache,
Valeria Radu
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress:
Bogdan Coscaru

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României
REISS, TOM
Dumas, Conteii negru. Glorie,
revoluție, trădare, Povestea
adevăratului Monte-Cristo / Tom
Reiss; trad.: Gabriel Stoian. –
București: Litera, 2020
ISBN 978-606-33-6734-2
I. Stoian, Gabriel (trad.)
821.111

CUPRINS

Prolog. Partea I	7
Prolog. Partea a II-a	13

Cartea întâi

1. Fabrica de zahăr	43
2. Codul Negru	62
3. Cucerirea normandă	84
4. „În Franța nimeni nu este sclav“	104
5. Americani la Paris	126
6. Conteii negru în Orașul Luminilor	142
7. Dragon al reginei	158

Cartea a doua

8. Verile Revoluției	185
9. Regenerare prin sânge	210
10. „Și inima neagră bate pentru libertate“	227
11. „Domnul Umanitate“	251

12. Bătălia pentru cele mai înalte culmi	274
13. Fața ascunsă a Revoluției.....	299
14. Asediul.....	322
15. Diavolul negru.....	351

Cartea a treia

16. Comandant al expediției.....	367
17. „Republicanismul său delirant“	401
18. Visuri pârjolite.....	430
19. Prizonier al Armatei Sfintei Credințe.....	446
20. „Cetățeană Dumas... este îngrijorată de soarta soțului ei“	476
21. Temnița.....	491
22. Așteptare și speranță.....	516
Epilog. Statuia uitată	549
<i>Mulțumiri</i>	559
<i>Nota autorului privind numele</i>	571
<i>Note</i>	573
<i>Bibliografie selectivă</i>	675
<i>Indice</i>	723

PROLOG PARTEA I

26 februarie 1806

Era aproape miezul nopții de 26 februarie 1806, iar Alexandre Dumas, viitorul autor al romanelor *Contele de Monte-Cristo* și *Cei trei muschetari*, dormea în casa unchiului său. Încă nu împlinise patru ani. Locuia acolo deoarece tatăl său era grav bolnav, iar mama socotise că era mai bine ca el să nu rămână acasă. Când ceasul a bătut, a fost trezit de un ciocănit puternic în ușă. La lumina lămpii care ardea la căpătâiul patului, și-a văzut verișoara ridicându-se în capul oaselor, vizibil înspăimântată. Alexandre a coborât din pat¹. Își va aminti scena patruzeci de ani mai târziu, în memoriile sale:

Verișoara mea a strigat către mine²:

–Unde te duci?

–Vei vedea, i-am răspuns încet. Merg să-i deschid ușa lui tata, care a venit să-și ia rămas-bun.

Foarte alarmată, sărmana fată a sărit din pat, m-a prins în brațe când am dus mâna spre clanță și m-a silit să mă întorc în patul meu.

M-am zbatut în brațele ei, strigând din răspuneri:

–Adio, tată! Adio, tată!

În dimineața următoare, adulții au venit să îi trezească pe copii, iar unul dintre ei i-a dat lui Alexandre vestea că tatăl lui murise în cursul nopții³.

–Tata e mort, am spus eu. Ce înseamnă asta?

–Înseamnă că nu îl vei mai vedea.

–Cum adică nu-l voi mai vedea pe tata? De ce să nu-l mai văd?

–Pentru că Dumnezeu ți l-a luat înapoi.

–Pentru totdeauna?

–Da.

–Și spui că nu-l voi vedea... niciodată?

–Niciodată.

–Și unde trăiește Dumnezeu?

–În ceruri.

M-am gândit intens la asta, preț de un minut. Chiar dacă eram mic, lipsit de rațiune, am înțeles că în viața mea se petrecuse ceva ireversibil. Apoi, profitând de primul moment în care cei mari nu mi-au mai acordat atenție, am ieșit din casa unchiului și am alergat până acasă.

Toate ușile erau deschise, toate chipurile erau înspăimântate; se simțea prezența Morții.

Am intrat fără să fiu observat de nimeni. Am găsit o cămăruță în care se păstrau armele; am luat pe umăr o pușcă de-a tatei, pe care promisese să mi-o dea atunci când aveam să cresc mare.

Apoi, înarmat cu pușca, am urcat treptele.

La primul etaj, m-am întâlnit cu mama.

Părăsise camera mortuară... fața îi era scăldată în lacrimi.

–Unde te duci? m-a întrebat ea, uimită să mă vadă, de vreme ce mă credea acasă la unchiul meu.

–Mă duc în ceruri! i-am răspuns.

–Ce vrei să spui, cum adică te duci în ceruri?

–Dă-mi voie să trec.

–Și ce vei face în ceruri, copilul meu?

–Mă duc să îl ucid pe Dumnezeu, care mi-a ucis tatăl.

Mama m-a prins în brațe și m-a strâns atât de tare, încât am crezut că mă voi sufoca.

Alexandre Dumas scria aceste rânduri când tocmai împlinise patruzeci și cinci de ani și hotărâse că sosise momentul să se gândească la propria viață. Nu a mai ajuns să scrie ce i se întâmplase dincolo de vârsta de treizeci și unu de ani – cu mult înainte să fi publicat vreun cuvânt ca romancier –, însă mai bine de două sute de pagini a scris o poveste fantastică, la fel ca oricare dintre romanele sale: viața tatălui său, generalul Alexandre – Alex Dumas, un mulatru din colonii, care a scăpat ca prin urechile acului cu viață din Revoluție și a ajuns să comande 50 000 de oameni. Capitolele despre generalul Dumas au ca sursă amintirile mamei sale și ale prietenilor tatălui, dar și documente și scrisori pe care le-a obținut de la mama lui și de la Ministerul de Război francez. Reprezintă o încercare simplă și emoționantă de a reconstitui o biografie plină de goluri, omisiuni și de a recrea scene și dialoguri. Însă este sinceră.

Povestea tatălui său se încheie cu această scenă a morții lui, punct din care romancierul își începe povestea propriei vieți.

Celor care nu cred că un copil atât de mic își poate aminti asemenea amănunte, Dumas le-a răspuns prin cuvintele rostite de personajul său Haydée, o sclavă albă, în *Contele de Monte-Cristo*. Tatăl acesteia a murit când ea avea patru ani⁴, trădat și asasinat de unul dintre principalele personaje negative din roman. După ce vorbește cu emoție despre tatăl ei, ea îi spune contelui: „Aveam patru ani: dar cum cele întâmplare erau nespuse de importante pentru mine, n-am uitat nici un amănunt, nu mi-a ieșit din minte nici un lucru, cât de mic“.

Să îți amintești o persoană reprezintă unul dintre cele mai importante lucruri din romanele lui Alexandre Dumas. Cel mai mare păcat pe care îl poate comite cineva este uitarea. Personajele negative din *Contele de Monte-Cristo* nu îlucid pe erou, Edmond Dantès, ci îl aruncă într-o temniță în care este uitat de lume. Eroii lui Dumas nu uită pe nimeni și nimic: Dantès are o memorie perfectă a amănuntelor din orice domeniu al cunoașterii, a istoriei lumii și a persoanelor pe care le-a întâlnit în viața sa. Când se confruntă cu fiecare, descoperă că asasinii identității sale au uitat până și simplul fapt că el existase, și, de aici, realitatea crimei lor.

Am pornit în proiectul de a reconstitui viața eroului uitat, generalul Alexandre Dumas, datorită aceluia pasaj din memoriile fiului său, pe care le-am citit când eram copil și pe care mi le-am reamintit mereu.

⁴ *Contele de Monte-Cristo*, vol. 3, p. 129, traducere de Gellu Naum, Ed. Tineretului, 1957. (n.tr.)

PROLOG PARTEA A II-A

25 ianuarie 2007

-Regret, dar situația este extrem de delicată¹, mi-a spus viceprimarul. Și foarte neplăcută.

Fabrice Dufour, viceprimarul orașului Villers-Cotterêts, ale cărui străzi sunt încă pavate cu piatră de râu, avea o expresie îndurerată. Răspundea de moștenirea culturală a orașului, care, în ciuda aspectului său modest, era remarcabilă. Aceasta includea chiar un scurt interval când se aflate în centrul atenției lui *Ancien Régime* din Franța, când, după moartea lui Ludovic al XIV-lea, în 1715, nepotul său, Philippe, duce d'Orléans și regent al lui Ludovic al XV-lea, în vârstă de cinci ani, a hotărât că întreaga curte trebuia să petreacă acolo cât mai mult timp. Acest orașel cenușiu, aflat la optzeci de kilometri nord de Paris, a căpătat o reputație exagerată din cauza scandalurilor regale, a comportamentului indecent și a desfrâului care, în Franța secolului al XVIII-lea, însemnau foarte mult. Castelul, construit la începutul Renașterii și care domina biroul în care mă aflam, fusese scena unor petreceri în pielea goală și a unor orgii cu

participare numeroasă, în cursul cărora se practica legarea partenerului, acuplările dintre membrii curții regale și oamenii din oraș și se apela la ajutorul unor profesioniști, atât bărbați, cât și femei. Acele festivități erau numite „Noaptea lui Adam și ale Evei”, un curtean amintindu-și că „după șampanie, luminile se stingeau și participanții dezbrăcați se flagelau reciproc, își căutau parteneri pe băjbâite pe întuneric și făceau totul cu o seriozitate care o distra nespun pe Înălțimea Sa”.²

S-a spus că, ani mai târziu, Ludovic al XVI-lea, timidul și stângaciul soț al Mariei-Antoaneta, roșea numai dacă se pomenea numele orașului în prezența lui – lucru care nu s-a mai întâmplat des după 1723, când regentul a murit, iar curtea a revenit la Versailles. Numele orașului va fi pomenit din nou datorită omului despre care voiam să aflu mai multe și care trăise și murise acolo, cam în vremea Revoluției Franceze. Până și răceala orașului, evidentă în acea friguroasă zi de ianuarie, mi-a dat speranțe că anumite documente necesare mie s-ar fi putut afla acolo. De la biroul său, viceprimarul părea o persoană impozantă. Avea un ochi puțin afectat de strabism, care clipea involuntar, și o înclinație la fel de necontrolată de a zâmbi vag în timp ce vorbea.

–Extrem de delicată, a repetat el cu fermitate.

Apoi nu a mai spus nimic vreme de jumătate de minut, timp în care mi-a aruncat priviri cu subînțeles, s-a uitat spre fereastră și spre obiectele de pe birou. Pe o masă de alături, lângă un teanc de broșuri

de prezentare a castelului, am observat o revistă destinată motocicliștilor. Nu eram sigur, dar am avut impresia că viceprimarul era machiat. Ochii lui câprui și mari păreau a fi prea bine creionați.

A clătinat din cap, a zâmbit și apoi și-a țuguiait buzele.

–Domnule, știu că ați venit tocmai din America pentru a o vedea, dar regret, va fi imposibil de rezolvat.

Am început să-mi pregătesc discursul potrivit pentru a protesta în limba franceză. Mai mult decât orice altă naționalitate, francezii respectă protestul, motiv pentru care paralizează industrii și instituții vitale cu greve de mari proporții – însă protestul trebuie exprimat cum se cuvine. Înainte de a apuca să spun ceva, viceprimarul a revenit:

–Domnule, va fi imposibil de aranjat, deoarece doamna pe care ați venit să o vedeți a murit.

Am crezut că înțelesesem greșit. Doamna care fusese de acord să mă primească, pe nume Elaine, angajată la un muzeu din zonă, nu mi se păruse bătrână. Nu simțisem nevoia să-i aflu numele de familie, întrucât, cu excepția unui agent de pază, era singura persoană care lucra acolo.

–O chestie subită, a spus viceprimarul.

Mi s-a părut că a mai spus ceva despre o boală, probabil cancer, dar nu sunt sigur. Șocul provocat de informație a părut să-mi afecteze serios cunoștințele de franceză.

–Nu a pomenit nimic despre vreo boală, am spus eu drept scuză.

–Suntem cu toții foarte șocați și întristați, a zis viceprimarul.

Am încercat să-mi adun gândurile și, după ce i-am prezentat condoleanțe, i-am adus la cunoștință cât de important era să studiez documentele pe care ea le păstrase: cele mai multe nu văzuseră lumina zilei vreo două sute de ani, cu excepția puținelor momente în care ele fuseseră vândute de un colecționar unui alt colecționar, ajungând, în cele din urmă, acolo, în micuțul muzeu care și-a folosit fondurile modeste pentru achiziționarea lor. Am întrebat dacă nu exista altă persoană care preluase îndatoririle lui Elaine; viceprimarul a clătinat din cap. Făcuse cineva un inventar al obiectelor din biroul ei? Se uitase prin documente? Nu mi se putea permite să arunc o privire?

–Tocmai așa e problema, nici un document nu se află în biroul ei, a spus el. Elaine se temea pentru siguranța lor, de aceea a pus totul într-un seif. Unul foarte mare, foarte sigur, dar, când a murit, a luat combinația cifrului cu ea. Nu a spus-o nimănui. Îi plăcea să se ocupe singură de toate. Am căutat peste tot, dar nu am reușit să aflăm cifrul... Domnule, regret, dar nu se poate face nimic. Acum câteva săptămâni nu ar fi fost nici o problemă, dar acum, îmi pare rău, situația este extrem de delicată, mi-a zis el aruncându-mi o privire, este tragic.

Deși rostit cu un deplin calm birocratic, cuvântul fusese bine ales. Acel birou anost, ascuns într-o curte alături de faimosul castel, se găsea pe aceeași stradă cu muzeul municipal, unde lui Elaine îi plăcuse să se ocupe singură de toate. Se numea Muzeul Alexandre Dumas. Însă mă îndoiam că puținii vizitatori ai orașului aveau habar de faptul că renumitul autor al atâtor romane îndrăgite, care se născuse acolo, fusese fiul unui mare om – primul Alexandre Dumas.

*

Primul Alexandre Dumas s-a născut în 1762, fiind fiul lui „Antoine Alexandre de l'Isle“, în colonia franceză Saint-Domingue, unde se cultiva trestie de zahăr. Antoine era un nobil care se ascundea de familie și de lege și care făcuse băiatul cu o sclavă de culoare. Ulterior, Antoine a renunțat la numele de împrumut, revendicându-și numele real și titlul – Alexandre Antoine Davy, marchiz de la Pailleterie – și l-a adus pe fiul său mulatru peste ocean, pentru ca acesta să se bucure de lux și onoruri, în apropierea Parisului. Însă băiatul a respins numele și titlul tatălui. S-a înrolat în armata franceză, cu gradul cel mai modest, iar la întocmirea documentelor de încorporare și-a declarat numele „Dumas“, după mamă. După ce, prin merite deosebite, a fost promovat în grad, nici măcar nu a mai folosit numele de „Alexandre“, preferând forma simplă și prescurtată de „Alex Dumas“.

Alex Dumas a fost un războinic desăvârșit și un bărbat cu convingeri puternice, dovedind curaj moral. Era renumit pentru forța sa, pentru talentul în mânărea sabiei, pentru curaj și priceperea de a smulge victoria chiar și în cele mai dificile situații. Era, de asemenea, cunoscut pentru vulgaritatea limbajului și pentru problemele cu autoritățile. A fost un general al soldaților, temut de dușmani și iubit de oamenii săi, un erou într-o lume în care acest cuvânt nu se folosea în orice împrejurare.

Apoi, însă, în urma unei conspirații, s-a trezit întemnițat într-o fortăreață, unde a fost otrăvit de dușmani necunoscuți, fără speranța unui recurs, și uitat de lume. Nu a fost o întâmplare că soarta lui seamănă cu aceea a tânărului marinăr numit Edmond Dantès, cel care avea șansa unei cariere promițătoare și de a se căsători cu femeia iubită care devine un pion într-un complot pe care nu și-l imaginase vreodată, fiind apoi azvârlit, în absența unui proces, într-o temniță de pe o insulă-fortăreață numită Chateau d'If. Însă, spre deosebire de eroul romanului scris de fiul său, *Contele de Monte-Cristo*, Alex Dumas nu a cunoscut în închisoare binefăcători care să îl ajute să evadeze și care să îi ofere o comoară ascunsă. El nu a aflat niciodată motivul proceselor și nici care fusese cauza prăbușirii sale de la glorie la suferință. Eu venisem la Villers-Cotterêts tocmai ca să descopăr adevărul despre ce i se întâmplase acestui apărător pătimaș al „libertății, egalității și fraternității“.

În timpul vieții, generalul Dumas a fost o figură legendară. Istoriile oficiale ale perioadei se opresc asupra sa pentru a relata câte o anecdotă plină de culoare. În cartea sa, *Cavaleria franceză, 1792–1815*, David Johnson scrie despre începutul de carieră a generalului: „În afara faptului că a fost un soldat de primă mână, Dumas a fost, probabil, cel mai puternic om din armata franceză... La școala de călărie, îi plăcea să se înalțe în scări, să se prindă de o grindă de deasupra capului și să ridice și calul de pe sol.“³ O poveste mai plauzibilă, care apare în mai multe istorii, relatează că, odată, a avut trei dueluri într-o singură zi⁴, câștigându-le pe toate, deși suferise o rană la cap – aceasta fiind, cu siguranță, șansa scenelor cele mai cunoscute din *Cei trei muschetari*, în care d'Artagnan îi provoacă la duel pe Porthos, Athos și Aramis, în aceeași după-amiază (scena se încheie fericit – „Toți pentru unul și unul pentru toți!“).

Alex Dumas se făcuse remarcat prima oară când, fiind caporal, capturase singur doisprezece soldați inamici⁵ și îi adusese în marș până în tabăra lui. La scurt timp după aceea, a condus patru cavaleriști într-un atac împotriva unui post dușman apărat de peste cincizeci de oameni – Dumas a ucis șase și a luat șase prizonieri. După cum rezuma un cronicar al societății pariziene, la începutul secolului al XIX-lea, „un comportament atât de strălucit⁶, la care se adăugau înfățișarea virilă și puterea